1986
ژىل
ئوكتەبر
№19 (236)

باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى

گېزىت 1976– ژىلى دېكابىردىن چىقىۋاتىدۇ.

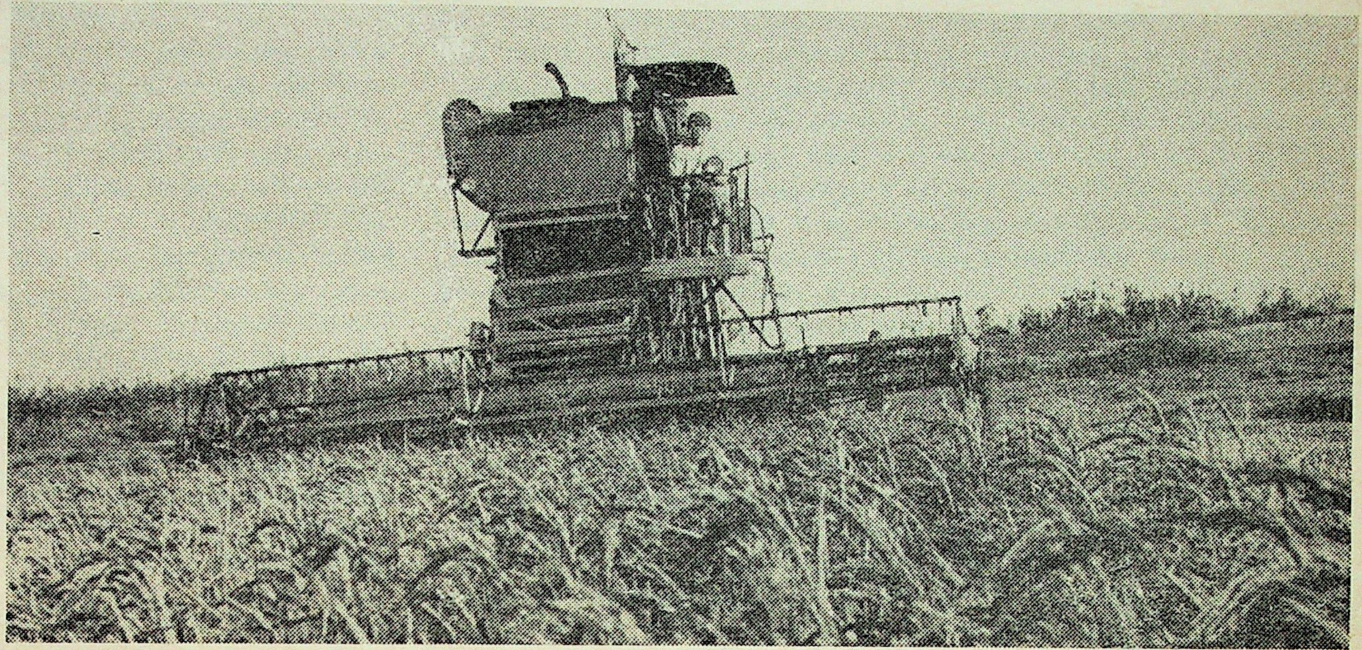

ئالتۇن داننىڭ ئاخىرقى باشاقلىرى...

بۇ كۈنلەردە جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ جاي– جايلىرىدىن خۇش خەۋەرلەر كەلمەكتە. گوزەل باھار بىلەن ئىسسىق ياز پەسلى ئارقىدا قېلىپ، توكۇن– ئالقان كوز ئايلىرى ئوتمەكتە.

قوستاناي بىلەن كوكچېتاۋ ئوبلۇسلىرى 86–ژىللىق ھوسۇل ژىغىشتا زور نەتىجىلەرگە ئېرىشكەنلىگى خەۋەر قىلىندى.

قازاقستان بولسا ئېلىمىزدىكى ئاشلىق يېتىشتۈرىدىغان ئاساسلىق جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ بىرىدۇر.

بۇ ژىل جۇمھۇرىيىتىمىز دېخانلىرى كۈزلۈك ھاۋارايىنىڭ كوڭۇلدىكىدەك بولماسلىقىدىن قەتئىي نەزەر مول ھوسۇل بەرپا قىلىشتى.

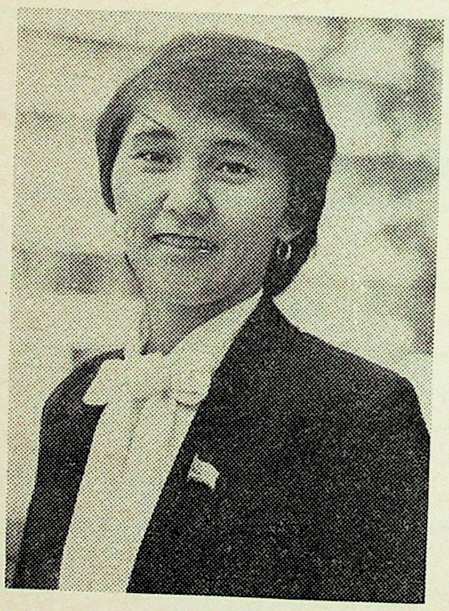

سۈرەتلەردە: ئاخىرقى ئاشلىقلار ئورۇلماقتا.

* ئالمۇتا ئوبلۇسى، باقاناس ئاۋتوترانسپورت كارخانىسىنىڭ شوفيورى ئا. ئادىلبېكوۋ.

* جېزقازغان ئوبلۇسى، ئۇلىتاۋ رايونى «ئاستىقتى» سوۋخوزىنىڭ تېخنىگى، قازاقستان س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ دېپۇتاتى ك. سۇلايمانوۋا.

* ئاشلىق كارۋىنى.

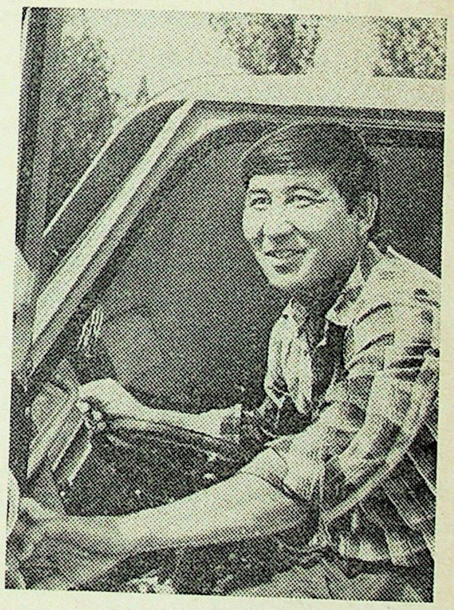

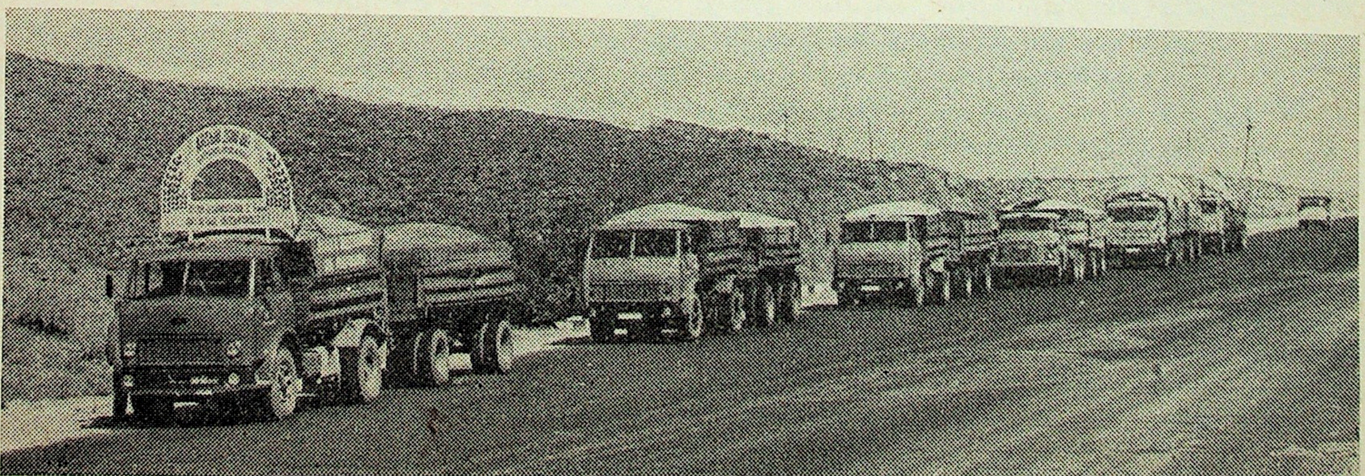

قىسقا خەۋەرلەر

مۇئەللىملەر كۈنى ئاتاپ ئۆتۈلدى

* سوۋېت ئىتتىپاقىدا ھەر ژىلى ئوكتەبر ئېيىنىڭ بىرىنچى يەكشەنبىسى مۇئەللىملەر مەرىكىسى سۈپىتىدە ئاتاپ ئۆتىلىدۇ.

* س س س ردا مۇئەللىملەر تەييارلايدىغان 270 ئالىي بىلىم يۇرتى بىلەن 330 ئۇچىلىششى بار.

* ئېلىمىزدا ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئەمگىگى ژۇقۇرى باھالىنىدۇ. 250 مۇئەللىم، ئىشلەپچىقىرىش جايلىرىدىكى ئوقۇغۇچىلار ئۇستىلىرى، مەكتەپلەر ۋە كەسپىي تېخنىكىلىق ئۇچىلىششىلارنىڭ مۇئەللىملىرى سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى ئاتىغىغا ئېگە بولغان.

* 60 ئادەم «س س س ر خەلىق مۇئەللىمى» ئاتىغىغا ئېگە. 1984– ژىلى سېنتەبردە باشلانغان خەلىق ئاقارتىش خىزمەتچىلىرىنىڭ ئايلىقىنى ئاشۇرۇش ھەققىدىكى چارە 1987– ژىلى تولۇق ئىشقا ئاشىدۇ. بۇ مەخسەتتە ھەر ژىلى 3،5 مىللىارد سوم خىراجەت ئاجرىتىلىدۇ.

ئازاماتنىڭ ئۇتۇغى

ئالمۇتا شەھرىدىكى 16–ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 5– سىنىپ ئوقۇغۇچىسى 16 ياشلىق ئازامات ئابۇۋ قازاقىستاندىكى ئەڭ ياش بىرىنچى رەزرەدلىك شاشكىچى. ئاۋگۇست ئېيىنىڭ ئاخىرىدا ئا. ئابۇۋنىڭ نامى كۆپچىلىككە مەلۇم بولدى. ئۇنىڭ 64 كلېتكىلىق تاختىدا ئوينىغان كومبىناتسىيەسى «پىونېرسكايا پراۋدا» گېزىتىدا ئېلان قىلىندى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ مەزكۇر ئۇۋۇقتا ئۆزىنىڭ تۇغۇلغان كۈنى فىناللىق ئويۇنلار ئوتكۈزۈلگەن لىتۋا شەھرى پانۋېرىستا ئېگە بولدى.

ئوتكەن ژىلى ئازامات خاركوۋ شەھىردە ئوتىدىغان بالىلارنىڭ «سويۇز–5» شاشكا فېستىۋالىغا ماگىدىغان كاماندىنىڭ بىر ئەزاسى بولۇپ قوبۇل قىلىندى. ئۇ خاركوۋتا ياخشى ئوينىدى ۋە چوڭلارنىڭ ئىككىنچى سپورت رەزرەدىنى ئورۇنلىدى. بىر ئازدىن كېيىن «موجىزە شاشكا» بويىچە ئالمۇتا چېمپىونى ئاتالدى.

ھازىر ئازامات كوماندىدا تۇراقلىق ئورۇن ئېگەللىگەن. بېيىل ئەتىيازدا ئۇ پۈتكۈل ئىتتىپاقلىق «باكۇ– 86» شاشكا فېستىۋالىدا قازاقىستانغا ۋاكالەتلىك قىلدى. ئېلىمىزنىڭ جاي– جايلىرىدىن كەلگەن 90 سپورتچى بىرىنچىلىك ئۈچۈن مۇسابىقىلاشتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئوتتۇزغا يېقىن سپورت ئۇستىلىرىغا كاندىدات بار ئىدى. ئامما ئۇلارنىڭ ئۇنۇۋانلىرى ئازاماتنى ھودۇقتۇرالمىدى. بۇ مۇسابىقىدا ئۇ پەخرى ئالتىنچى ئورۇنغا ئېگە بولدى.

كېيىن ئالمۇتا چېمپىوناتىدا، پېتروپاۋلوۋسكىدا ئوتكەن پۈتكۈل ئىتتىپاقلىق مۇسابىقىدا ئالدىنقى ئورۇننى ئېگەللىدى.

مۇستەھكەم تېچلىق ئۈچۈن

قازاقستان سسر تاشقى ئىشلار مىنىستىرى، سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى ژىلى ۋە خەلق ئارا تېچلىق ژىلىنى ئۆتكۈزۈش بويىچە كومىسسىيەسىنىڭ ئەزاسى يولداش م. ئىسەنالىيېۋ بىلەن بولغان سۆھبەت.

مىنىستىر م. ئىسەنالىيېۋ.

سوئال: 1986- ژىلنىڭ خەلق ئارا تېچلىق ژىلى دەپ ئېلان قىلىنغانلىقىنىڭ ئەھمىيىتى قانداق؟

مىنىستىر: بۈگۈن بارلىق ئاڭلىق ئىنسانىيەت ئەھلىنى ئويلاندۇرىدىغان ئاساسىي مەسىلە- يادرو ئۇرۇش ئاپىتىنىڭ ئالدىنى ئېلىش. مانا موشۇ مەخسەت يولدا بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى 1986- ژىلنى خەلق ئارا تېچلىق ژىلى دەپ ئېلان قىلدى. ئۇ ھۆكۈمەت دەرىجىسىدىمۇ، جەمىيەت دەرىجىسىدىمۇ ئېلىپ بېرىلىدىغان ئالەمشۇمۇل ھەرىكەت سۈپىتىدە قارالماقتا. ئۇنىڭ مەخسىتى- تېچلىق شىئارى ئاستىدا ئىش ئېلىپ بېرىش، خەلق ئارا بىخەتەرلىكنى مۇستەھكەملەشكە ياردەملىشىش، ئىنسانىيەتنى يادرو ئۇرۇشى ئاپىتىدىن قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش.

بىزنىڭ ئېلىمىزدە تېچلىق ژىلىنى ئۆتكۈزۈش ئىدىيەسى بىر ئېغىزدىن ماقۇللاندى. سوۋېت ئىتتىپاقى ئۇنى ھەقىقىي مەنادىكى تارىخىي ئەھمىيەتلىك چارىلار بىلەن نىشانلىماقتا. كپسس مەركىزىي كومىتېتىنىڭ باش سېكرېتارى م. س. گورباچېۋنىڭ 15- يانۋاردىكى بىلدۈرۈشى- ئامموۋى قىرغىنچىلىق قۇراللىرىنى يوقىتىش، ئۇرۇش خەۋپىنى تۈگىتىش، ئەسىرىمىزنىڭ ئاخىرىغىچە يەر يۈزىنى يادرو قۇراللىرىدىن تازىلاشنىڭ روشەن پروگراممىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

سوۋېت رەھبىرىنىڭ يادرو سىنىقىنى بىر تەرەپلىمىلىك توختىتىپ تۇرۇشىنى 1987- ژىلنىڭ بىرىنچى يانۋارىغا قەدەر ئۇزارتىش توغرىلىق يېڭى تېچلىق تەشەببۇسى ساپ نىيەتلىك بارلىق ئادەملەرنىڭ ھەر تەرەپلىمە قوللاپ- قۇۋۋەتلىشىگە ئېگە بولۇپ، ئۇنى تەركىۋىدە ئۇتلىغان مەملىكەت بولغان بلوكلارغا قوشۇلماسلىق ھەرىكىتىنىڭ خاراردا بولۇپ ئۆتكەن ژىغىنى، پۈتكۈل دۇنيا تېچلىق كېڭىشى، «دېھلى ئالتىلىغىنىڭ» رەھبەرلىرى، كۆپلىگەن جەمىيەت ۋە كەسپىي ئىتتىپاق تەشكىلاتلىرى، سەياسىي پارتىيەلەر، پەن ۋە مەدەنىيەتنىڭ كۆرنەكلىك ئەرباپلىرى قوللىماقتا.

بۈگۈنكى كۈندە تېچلىق تەرەپدارلىرى يۈز بېرىۋاتقان ۋاقىئەلەرنى كۆزىتىپ ژۈرگۈچىلەر ئەمەس، بەلكى ئەستايىدىل چارە كۆرگۈچى كۈرەشچىلەردۇر. ھازىر قۇرۇق سۆزنىڭ ۋاقتى ئۆتكەن. ئەمەلىي ئىش كېرەك. ئىنسانىيەت كېلەچىكىنى، يەر يۈزىدىكى گۈزەل ھاياتنى پەقەت خەلقلەرنىڭ، بارلىق تېچلىق كۈچلىرىنىڭ بىرلىكتە ئېلىپ بارىدىغان ئىش- ھەرىكىتىلا ساقلاپ قالالايدۇ.

ئالەمگە — تېچلىق

سوئال: قازاقستاندا تېچلىق ژىلىغا بېغىشلىنىپ قانداق ئىشلار قىلىندى؟

مىنىستىر: پۈتكۈل سوۋېت خەلقىگە ئوخشاش قازاقستان جامائەتچىلىكىمۇ، ھايات كەچۈرۈش، مۇستەھكەم تېچلىقنى تەمىنلەش ۋە ئىنساننىڭ ئىزگۈ ئارزۇ- ئارمانلىرىنى قوغداشنى ھازىرقى ۋە كېلەچەك ئەۋلات ئالدىدىكى مۇقەددەس بورچى دەپ ھېسابلايدۇ.

قازاقستان تېچلىقنى قوغداش كومىتېتى جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ باشقا جەمىيەت تەشكىلاتلىرى بىلەن بىللە تېچلىق ژىلىغا بېغىشلانغان بىر قاتار چارە- تەدبىرلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرماقتا. ئۇ ئۇرۇشقا قارشى، يېۋروپادىكى خەۋپسىزلىق ۋە ئىتتىپاقلىق يولىدىكى ھەرىكەت ھەپتىلىگى، يادرو قۇراللىرىنى مەنئىي قىلىش يولىدىكى ھەرىكەت ھەپتىلىگى، پۈتكۈل دۇنيا تېچلىق كۈنى، تېچلىق دەرسلىرى ۋە ھەر خىل ژىغىنلارنى ئۆتكۈزمەكتە. مەسىلەن، جۇمھۇرىيەتنىڭ 19 ۋىلايىتىدە بىر ھەپتىلىكتە ئۆتكۈزۈلگەن 20 مىڭدىن ئوشۇق ژىغىنلارغا 5 يېرىم مىللىون ئادەم قاتناشتى. 30- ئاۋغۇستتا ئالمۇتىدىكى لېنىن نامىدىكى مەيداندا ئەمگەكچىلەرنىڭ مىڭلىغان كىشى قاتناشقان ئامموۋى ژىغىنى بولۇپ، ئۇنىڭدا سوۋېت ھۆكۈمىتىنىڭ يېڭى تېچلىق تەشەببۇسى قىزغىن قوللاپ- قۇۋۋەتلەندى. بىرىنچى سېنتەبىر كۈنى قازاقستاننىڭ بارلىق مەكتەپلىرىدە، كەسپىي- تېخنىكىلىق بىلىم يۇرتلىرىدا، تېخنىكۇملىرىدا، ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىدا تېچلىق دەرسلىرى ئۆتۈلدى. جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ كەسپىي ۋە ھەۋەسكار سەنئەتچىلىرى خەلق ئارا تېچلىق ژىلىغا بېغىشلانغان پۈتكۈل ئىتتىپاق سەھنە بايقاشلىرىغا، ئامموۋى سەيلىلەرگە، بەيرەملەرگە ۋە باشقا چارە- تەدبىرلەرگە قاتناشماقتا.

سوئال: جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ خەلق ئارا مۇناسىۋەتلىرىگە توختىلىپ ئۆتسىڭىز؟

مىنىستىر: كېيىنكى ژىللاردا قازاقستاننىڭ خەلق ئارا مۇناسىۋەتلىرى ئىنتايىن ئالغىدەك دەرىجىدە كېڭەيدى. بىزنىڭ ئادالەتلىك جەمىيەت قۇرۇش، مىللىي مەسىلىنى ھەل قىلىش ئىشلىرىدىكى تەجرىبىلىرىمىز بىلەن مۇۋاپپەقىيەتلىرىمىز خىلمۇ- خىل مەملىكەتلەرنىڭ دىققەت- ئېتىۋارىنى جەلىپ قىلماقتا. بىز چەت ئەللەر بىلەن ئىختىسادىي، ئىلمىي- تېخنىكىلىق ۋە مەدەنىي ئالاقىلارنى تېخىمۇ كۈچەيتىمىز. قازاقستاندا ئىشلەنگەن زامانىۋىي مەھسۇلاتنىڭ 280 خىلى دۇنيانىڭ 86 مەملىكىتىگە ئەۋەتىلىدۇ. ھەر ژىلى جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ كۆپلىگەن مۇتەخەسسىسلىرى ۋە ئىشچىلىرى ئۇتلىغان مەملىكەتكە بېرىپ، ياردەم كۆرسىتىدۇ. بىزنىڭ ئوقۇش ئورۇنلىرىمىزدا يۈزلىگەن چەت ئەللىك ياشلار ئوقۇيدۇ.

قازاقستاندا ئۆتكۈزۈلۈۋاتقان خەلق ئارا كورگەزمىلەرنىڭ، كېڭەشمىلەرنىڭ، مەجلىسلەرنىڭ، ئىلمىي- تېخنىكا كۈنلىرىنىڭ سانى ژىلدىن- ژىلغا كۆپەيمەكتە، ئالاقىلىرىمىز تەرەققىي ئەتمەكتە. قازاقستان ئالىملىرى چەت ئەللىك كەسىپداشلىرى بىلەن بىللە 60 تىن كۆپ ماۋزۇدا ئورتاق ھەمكارلىقتا ئىش ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ.

پەقەت كېيىنكى ئىككى ژىل ئىچىدىلا يۇگوسلاۋىيە، موزامبىك، شۋېتسىيە، ماروككو، گرېتسىيەدە قازاقستان مىساللىدىكى سوۋېت ئىتتىپاقى كۈنلىرى ئۆتكۈزۈلدى. بۇنداق ئالاقىلارنى رىۋاجلاندۇرۇشتا چەت ئەللەر بىلەن دوستلۇق ۋە مەدەنىي ئالاقە قىلىدىغان قازاقستان جەمىيىتى، ئازىيە ۋە ئافرىكا ئەللىرى بىلەن ھەمدەملىك بويىچە قازاقستان كومىتېتى، كەسپىي ئىتتىپاق ۋە ياشلار تەشكىلاتلىرى، قازاقستان «ۋەتەن» جەمىيىتى ئەھمىيەتلىك ئىشلارنى قىلماقتا. مىسال ئۈچۈن كېيىنكى 5 ژىل ئىچىدە جۇمھۇرىيىتىمىزدە دۇنيانىڭ 70 ئېلىدىن 178 دېلېگاتسىيەنىڭ، 160 مىڭ چەت ئەل سەياھەتچىسىنىڭ بولغانلىقىنى ئېيتىشنىڭ ئۆزى كۇپايە. سپورت جەھەتتىكى ئالاقىلارمۇ كۈچىيىپ كېلىۋاتىدۇ. موشۇلارنىڭ ھەممىسى خەلقلەرنىڭ بىر- بىرىنى تېخىمۇ ياخشى چۈشىنىشىگە، ئىتتىپاقلىشىشقا ياردەم بېرىدىغانلىقى، يەر يۈزىدە تېچ ھاياتنى ساقلاپ قېلىشقا ھەسسە بولۇپ قوشۇلىدىغانلىقى سۆزسىز.

قازاقستاننىڭ خەلق ئارا ئالاقىلىرى

ئاباي ئوپېراسىنىڭ گدردىكى مۇۋاپپەقىيەتلىرى

بېرلىندىن بېرىلگەن خەۋەرلەرگە قارىغاندا، «مېتروپول» تىياتىرىدا تاماشىبىنلار بېرلىندا ئۆتىۋاتقان خەلق ئارا مۇزىكا ۋە تىياتىر سەنئىتى فېستىۋالى دائىرىسىدە ماھارەت كۆرسىتىۋاتقان ئاباي نامىدىكى قازاقستان دۆلەت ئاكادېمىيەلىك ئوپېرا ۋە بالېت تىياتىرىنىڭ ئويۇنىنى ئۇزۇنغا سوزۇلغان ئالقىشلار ئىچىدە تاماشا قىلدى. قازاقستان سەھنە ماھىرلىرى بېرلىن ئاھالىسى ۋە باشقا شەھەرلەردىن كەلگەن مېھمانلارغا ئا. جۇبانوۋ بىلەن ل. خامىدىنىڭ «ئاباي» ئوپېراسىنى كۆرسەتتى.

ئوپېراغا ئاباي قۇنانبايېۋنىڭ ھاياتى بىلەن ئۆتكەن ئەسىر ئاخىرىدىكى قازاق خەلقىنىڭ ھاياتى ئاساس بولغان. تاماشىبىنلار بىلەن تىياترشۇناسلار قازاق فولكلورى، چوڭ مۇزىكىلىق فورمىلارنىڭ زىچ باغلىنىشى ئاساسىدا سەھنىلەرنىڭ ئىنتايىن ئوڭۇشلۇق چىققانلىغىنى ئاتاپ ئۆتتى. ئوپېرانىڭ ئۈچىنچى ئاكتىسى- ئايدار بىلەن ئاجارنىڭ ئۆيلىنىش تويى ئۇنىڭغا مىسالدۇر. سولىستلارنىڭ، شۇنداقلا خور ئارتىستلىرىنىڭ ئىجراچىلىق ماھارىتىمۇ ژۇقۇرى باھالاندى. گدر مەتبۇئاتى ئوپېرا تىياترىمىز سەنئىتىگە ئىنتايىن ياخشى باھا بېرىشمەكتە. ئۇنىڭ تىياترىنىڭ بالېت ترۇپىسسىغىمۇ تولۇق مۇناسىۋىتى بار، ئەلۋەتتە.

دوستلۇق سەپەر بىلەن

چەت ئەللەر بىلەن دوستلۇق ۋە مەدەنىي ئالاقە بويىچە قازاقستان، قىرغىزستان ۋە ئۆزبەكستان جەمىيەتلىرىنىڭ تەكلىۋى بىلەن چەت ئەللەر بىلەن دوستلۇق ختاي خەلق جەمىيىتىنىڭ ۋە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونلۇق ختاي- سوۋېت دوستلۇق جەمىيىتىنىڭ دېلېگاتسىيەسى 6- 8- ئۆكتەبىردە ئالمۇتىدا بولدى. ئۇنى چەت ئەللەر بىلەن دوستلۇق ئالاقە قىلىش ختاي خەلق جەمىيىتى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونلۇق شۆبىسىنىڭ رەئىسى، ختاي- سوۋېت دوستلۇق جەمىيىتى شۆبىسىنىڭ باش سېكرېتارى جۇماخۇن سالىبايېۋ باشلاپ كەلدى.

دېلېگاتسىيە ۋ. ئى. لېنىن ھەيكىلى ئالدىغا گۈلدەستە قويدى. مېھمانلار چەت ئەللەر بىلەن دوستلۇق ۋە مەدەنىي ئالاقە بويىچە قازاقستان جەمىيىتىنىڭ ۋە سوۋېت- ختاي دوستلۇق جەمىيىتى قازاقستان شۆبىسىنىڭ ئاكتىۋلىرى بىلەن ئۇچراشتى، قازاقستان خەلق ئېگىلىگى مۇۋاپپەقىيەتلىرى كورگەزمىسىدە، مەركىزىي دۆلەت مۇزېيىدا، ۋ. تېرېشكوۋا نامىدىكى گىلەم فابرىكىسىدا، «مېدېۋ» سپورت كومپلېكسىدا، جۇمھۇرىيەتلىك پىونېرلار ۋە ئوقۇغۇچىلار سارايلىرىدا بولدى، پايتەختنىڭ باشقىمۇ گۈزەل جايلىرى بىلەن تونۇشتى.

ۋېنگرىيەدىن كەلگەن مېھمانلار

ۋېنگرىيە- سوۋېت دوستلۇق جەمىيىتىنىڭ دېلېگاتسىيەسى تۆرت كۈن جەريانىدا قازاقستان پايتەختى ھاياتى بىلەن تونۇشتى. دېلېگاتسىيەنى دوستلۇق جەمىيەت رىياسىتىنىڭ ئەزاسى، ۋېنگرىيە خەلق جۇمھۇرىيىتى پېداگوگلىرى ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ رەئىسى كوپىنەلاسلو باشلاپ كەلدى.

دېلېگاتسىيە قازاقستان جۇمھۇرىيەتلىك ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى سوۋېتىدا بولدى، چەت ئەللەر بىلەن دوستلۇق ۋە مەدەنىي ئالاقە بويىچە قازاقستان جەمىيىتىنىڭ ۋە سوۋېت- ۋېنگرىيە دوستلۇق جەمىيىتى قازاقستان شۆبىسىنىڭ ئىشى بىلەن تونۇشتى. قازاقستاننىڭ قاتنىشىشى بىلەن يېقىندا ۋېنگرىيەدە ئۆتىدىغان سسسر كۈنلىرىگە تەييارلىنىش ۋە شۇ كۈنلەردە «قازاقستاننىڭ پەن- تېخنىكىسى ۋە ئىختىسادى» ناملىق كورگەزمە ئۇيۇشتۇرۇش مەسىلىسى مۇھاكىمە قىلىندى.

مېھمانلار ئالمۇتا ئېغىر ماشىنا سازلىق زاۋۇدىدا، يېزا ئېگىلىگى ئىلمىي- تەتقىقات ئىنستىتۇتىدا، قازاقستان خەلق ئېگىلىگى مۇۋاپپەقىيەتلىرى كورگەزمىسىدە، №27 ئوتتۇرا مەكتەپتە، جۇمھۇرىيەتلىك پىونېرلار سارىيىدا ۋە مۇزېيلاردا بولدى.

گدر ئارتىستلىرى ئالمۇتىدا

25- سېنتەبىر كۈنى قازاقستان پايتەختىدە بېرلىن تىياترى «دويچې شتائاتسوپېرنىڭ» گاستروللىرى باشلاندى. ئاباي نامىدىكى قازاق دۆلەت ئاكادېمىيەلىك ئوپېرا ۋە بالېت تىياترىنىڭ سەھنىسىدە گېرمانىيە دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئارتىستلىرى رىخارد ۋاگنېرنىڭ رومانتىكىلىق ئوپېراسى «تايگېيزېر»نى قويدى.

گدرلىق سەنئەت ماھىرلىرى كلاسسىك ئەسەرنىڭ قەھرىمانلىرىنى ئىشەشلىك ۋە تەسىرلىك كۆرسىتىشكە مۇۋاپپەق بولدى. يېۋروپىدا تونۇلغان ئىجرا قىلغۇچى راينېر گولدبېرگ خەلق ناخشىلىرى ۋە رىۋايەتلەرنىڭ قەھرىمانىغا ئايلانغان «تايگېيزېر»نىڭ پارتىيەسىنى تالانت ۋە پۈتكۈل ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلىپ، ئىجرا قىلدى.

ئويۇن چوڭ مۇۋاپپەقىيەت بىلەن ئۆتتى.

(قازتاگ).

قازاقستان ئالىملىرى

موجىزىلەر كەشپىياتچىسى

غاممار يېرىم كېچە بولغاندا سىزىۋاتقان چېرتېژلىرى ئۈستىگە كۆز ئەينىكى بىلەن قەلىمىنى قويۇپ، بالكونغا چىقتى. ئالمۇتا ئۈستىگە تۈن قاراڭغۇسى چۆككەن. پەقەت سانسىز چىراقلار يۇلتۇزلار بىلەن بەسلەشكەندەك نۇرىنى چېچىپ، چىمىرلايدۇ.

ئۇ تۈن گۈزەللىكىدىن ھوزۇر ئېلىپ، ئۆيگە قايتتى. ئالمۇتىغا كېلىپ، ۋ. ئى. لېنىن نامىدىكى پولىتېخنىكا ئىنستىتۇتىدا ئىشلەشكە باشلىغىنىغىمۇ ھەش- پەش دېگىچە ئون يىل بولۇپ قاپتۇ. تىنىمسىز ئەمگەك، ئىزدىنىش، تەتقىقات بىلەن ئۆتكەن ئون ئىككى يىل!

كېيىنكى ۋاقىتلاردا تاغ- كان ئىشلەپچىقىرىشىدىكى ئېغىر قول ئەمگىكىنى تۈگىتىش جەھەتتىن كۆپ ئىشلار قىلىندى. لېكىن پارتلىتىش ئىشلىرى ئالىملارنىڭ، كونستروكتورلارنىڭ، ئىنژېنېرلارنىڭ ئىختىيارىغا بويسۇنماي، ئورغۇن قىيىنچىلىقلارنى تۇغدۇرۇپ، ئەمگەك بىخەتەرلىكىگە جىددىي دەخلى يېتىپ كېلىۋاتاتتى.

شۇنىڭ ئۈچۈن چارەك ئەسىردىن كۆپرەك ھاياتىنى تاغ- كان ماشىنىلىرىنى تەكامۇللاشتۇرۇش، كەشىپ قىلىش ئىشىغا بېغىشلاپ كەلگەن ئالىم ئەينە شۇ جەريانىنى مېخانىكىلاشتۇرۇشنى ئارمان قىلىپ، شۇ ھەققىدە باش قاتتۇرۇپ ژۈرەتتى. زەرەد قىلىپ، يەتكۈزۈپ بېرىدىغان، ئۆزى ماڭىدىغان ماشىنىنى ئىجات قىلىش دەۋرىنىڭ، كانلاردا ئىشلەۋاتقان ئىشچىلارنىڭ، ئىنژېنېرلارنىڭ جىددىي تەلىۋى ئىدى. مانا، شۇنداق پەيتتە «سويۇز پولىمېتالل» قازاقستان پولىتېخنىكا ئىنستىتۇتى بىلەن ھازىرقى تەلەپلەرگە جاۋاپ بېرىدىغان ماشىنىنى لايىھىلەش ۋە تەييارلاش توغرىلىق ئېگىلىك كېلىشىم تۈزدى. 1985- يىلىنىڭ ئاخىرقى مەۋسۇمى ئاگرېگاتنىڭ پۈتۈش مۇددىتى دەپ بەلگۈلەندى.

بۇ جاۋاپكەرلىك ئىش ئىنستىتۇتنىڭ «ئەمگەكنى قوغداش» كافېدراسىنىڭ خادىملىرىغا- ساھالىق ئىلمىي- تەتقىقات لابوراتورىيەسىنىڭ باشلىغى تېخنىكا پەنلىرىنىڭ كاندىداتى غ. ئىسخاقوۋ باشچىلىقىدا بىر نەچچە كىشىگە تاپشۇرۇلدى.

غ. ئىسخاقوۋ رەھبەرلىكىدىكى گۇرۇپپا ئوز پائالىيىتىنى ئەق مەيداندا تەكشۈرۈش- تەتقىقات ئېلىپ بېرىشتىن باشلىدى. دالنېگورسكقا پات- پات بېرىپ، يەر ئاستى كانلىرىغا چۈشۈپ، ئاگرېگات ئىشلىشى كېرەك بولغان شارائىت بىلەن تونۇشتى. چوڭقۇر تەتقىقات ۋە ئىزدىنىشلەر ئوز نەتىجىسىنى بەردى: س ز م- ش 5 «پ ت ئى- دالپولىمېتالل» دەپ ئاتىلىدىغان يېڭى ماشىنا مۇددىتىدىن ئون بەش ئاي بۇرۇن ياسىلىپ، سىناپ كۆرۈلدى. سىناق مۇۋاپپەقىيەتلىك ئاياقلىشىپ، س ز م- ش 5- «كازېت ئى- «دالپولىمېتالل» ئىشلەپچىقىرىشتا قوللىنىشقا باشلىغاندا سىناق ئېلىپ بارغان بىرىگادىر، دۆلەت مۇكاپىتىنىڭ لائۇرېاتى ۋ. يۇركېۋىچ ئالىملارغا ئوز كوللېكتىۋىنىڭ مىننەتدارلىق خېتىدە خۇشاللىقىنى مۇنداق دەپ ئىزھار قىلدى: «بىز بۇ ماشىنىنى موجىزىلىك ماشىنا دەپ ئاتايمىز. ئۇ ئەمگەك ئۇنۇمدارلىقىنى ئىككى- ئۈچ ھەسسە ئاشۇرۇش، پارتلىتىش بىخەتەرلىكىنى تەمىنلەش ئىمكانىيىتىنى بەردى. ئېغىر قول ئەمگىكىنى كۆپ دەرىجىدە يېنىكلەتتى. مۇنداق ماشىنىلار ئىنتايىن زورۇر ۋە ئەھمىيەتلىك».

بۈگۈنكى كۈندە غ. ئىسخاقوۋ گۇرۇپپىسى ياراتقان بۇ ئەجايىپ ماشىنا ئېلىمىزدا كەڭ قوللىنىلماقتا. ئۇنىڭ تېخنىكىلىق دەرىجىسى، سۈپىتى پەقەت بىزنىڭ مەملىكىتىمىزدىلا ئەمەس، چەت ئەللەردىمۇ تەن ئېلىندى.

ھەقىقىي ئالىم- ئۇ كەشپىياتچى. كەشپىياتچى بولسا، پەقەت يارىتىش، ئىجات قىلىش ئىشتىياقى بىلەن ياشايدۇ. غ. ئىسخاقوۋ 1953- يىلى م. ئى. كالىنىن نامىدىكى موسكۋا رەڭلىك مېتاللار ئىنستىتۇتىنىڭ تاغ- كان فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا چۈشۈپ، 1958- يىلى تاماملىدى. 1959- 1964- يىللاردا لېنىنوگورسك كانىنىڭ ئۇستىسى، ئۇچاستكا باشلىغىنىڭ ئورۇنباسارى، 1965- 1974- يىللاردا قىرغىزستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئاۋتوماتىكا ئىنستىتۇتىدا كىچىك ئىلمىي خادىم بولۇپ ئىشلىدى. 1972- يىلى ئوز مۇتەخەسسىسلىگى بويىچە كاندىداتلىق دىسسېرتاتسىيەسىنى مۇۋاپپەقىيەتلىك ياقلىدى.

ئالىم 63 ئىلمىي ئەمگەكنىڭ مۇئەللىپى، 8 كەشپىياتنى ئىشلەپ چىقىرىشقا تەدبىق قىلىنغان غاممار تېمىرغەلى ئوغلىنىڭ ئىلمىي- ئەمەلىي ئىشلىرى مۇناسىپ باھالىنىپ، 1984- يىلى «س س س ر كەشپىياتچىسى» دېگەن نېدال بىلەن مۇكاپاتلانغان.

مەن ئالىمدىن ھازىر ئوزىنىڭ ۋە ئىنستىتۇتتىكى كەسىپداشلىرىنىڭ نېمە ئۈستىدە ئىشلەۋاتقانلىقى توغرىلىق سورىدىم.

- بىزنىڭ ئىشىمىز، خۇددى باشقا ساھادىكى ئىشلارغا ئوخشاش، خىلمۇ خىل جايلاردىكى كەسىپداشلىرىمىز، ئالىملار ئىشلىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك. شۇنىڭ ئۈچۈن كۆپ ۋاختىمىز مەملىكىتىمىزنىڭ ئىلمىي- تېخنىكىلىق ئورۇنلىرىغا، كارخانىلىرىغا بېرىپ تەجرىبە ئالماشتۇرۇش، ئۆگىنىش بىلەن ئوتىدۇ. يېڭى ماشىنا كەشىپ قىلىۋاتىمىز. يېقىندا ئۇنىڭ ئۈلگىسىنى ياساپ، تېگىشلىك كارخانىلارغا ئەۋەتتۇق. ئەگەر ئۇ ئىشقا قوشۇلسا، مۇنداق ماشىنىلارنىڭ پەقەت بىرىلا 30- 40 مىڭ سومنى تېجەش ئىمكانىيىتىنى بېرىدۇ. قازاقستاننىڭ ئوزىگىلا مۇنداق ماشىنىدىن 300- 330 كېرەك. دېمەك، جۇمھۇرىيىتىمىز كان ئىشلەپچىقىرىشىدىلا ئۇلارنىڭ ھېساۋىغا كېلىدىغان يىللىق پايدا 10- 12 مىللىون سومغا يېتىپ بارىدۇ.

پارتىيەمىز 27- سېيزى ئالىملارنىڭ ئالدىغا ئىنتايىن چوڭ ۋەزىپىلەرنى قويدى. يەر ئاستىدا قىلىنىدىغان ئىشلارنى تولۇق مېخانىكىلاشتۇرۇش، قول ئەمگىكىنى تۈگىتىش بۈگۈنكى كۈننىڭ تەلىۋى.

كوممۇنىست ئالىم، كەشپىياتچى غاممار تېمىرغەلى ئوغلى ئىسخاقوۋ «ژىگنە بىلەن قۇدۇق قېزىپ» يېڭىلىق ياراتقان كىشىلەرنىڭ بىرى. ئۇنىڭدىكى پەنگە مۇھەببەت، قەيسەرلىك، جاپاغا چىداش، ئادالەتلىك ئۈچۈن كۈرىشىش، نوۋاتورلۇق ئوخشاش خۇسۇسىيەتلەر كەسىپداشلىرىدا ھۆرمەت ھېسلىرىنى ئويغىتىشى تەبىي.

ئۇچقۇن.

تاشكەنت ئەنجۇمەنى

يېقىندا تاشكەنت شەھىرىدە زور خەلقئارا كونفېرېنسىيە بولۇپ ئوتتى. ئۇنىڭدا ئالتاي تىلى تۈركۈمىگە كىرىدىغان (تۈركى، موڭغۇل، تۇڭگۇس، مانجۇر ۋە باشقا) تىللىدىكى خەلقلەرنىڭ تارىخى، ئەدەبىياتى، بولۇپمۇ تىل ئالاھىدىلىكلىرى ھەققىدە پىكىر ئېلىشتى. 19- ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن تا ھازىرغا قەدەر بولغان دەۋردىكى ئورغۇنلىغان ئالىملارنىڭ تەتقىقاتلىرى ئالتاي تۈركۈمىدىكى تىللارنىڭ بىر- بىرىگە يېقىنلىقىنى ئىسپاتلاش ئارقىلىق ئالتاي تەۋەسىنى ماكانلىغان خەلقلەرنىڭ ئوز ئارا مۇناسىۋىتىنى ئېنىقلاشقا ئېلىپ كېلىدۇ. بۇ تەتقىقات جەريانىدا ئىككى خىل كوز قاراشنىڭ بارلىققا كەلگەنلىگىنى كورىمىز. ئۇنىڭ بىرى ئالتاي تىللىرىغا كىرىدىغان تۈركى، موڭغۇل تىللىرى قېدىمى زامانلاردا بىر تىل بولغان ۋە خەلقىمۇ بىر خەلق بولغان دېگەن پىكىرنى قوللايدۇ. ئىككىنچىسى بولسا تۈركى، موڭغۇل خەلقلەرنىڭ تارىخى، تىل يېقىنلىقلىرى كۆپ ئەسىرلەر بويى خوشنا بولۇپ ياشىغانلىقى تۈپەيلىدىن قېلىپلاشقان ئالاقىلاردىن كېلىپ چىققان دەپ ھېساپلايدۇ. ئۇلارنى تىل كلاسسىفىكاتسىيەسى جەھەتتىنمۇ، ئانتروپولوگىيەلىك ئالاھىدىلىكلىرى جەھەتتىنمۇ باشقا- باشقا خەلقلەر دەپ قارايدۇ.

مەزكۇر ئەنجۇمانغا بارلىق سوتسىيالىستىك مەملىكەتلەردىن دېگۈدەك ئالىملار قاتناشتى. سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى تۈركى تىللىق جۇمھۇرىيەتلەرمۇ ئوز ئالىملىرىنى ئەۋەتتى. ئۇندىن باشقا موسكۋا، لېنىنگراد، باكۇ، قازان، ئۇفا ۋە باشقا شەھەرلەردىنمۇ ئالىملار كەلدى. ئاتاقلىق سوۋېت تۈركىيشۇناس ئالىملىرى ن. باسقاقوۋ، ئا. تېنىشېۋ، ئا. شىرباك باشچىلىقىدىكى بىر تۈركۈم ئالىملار مەزكۇر خەلقئارا كونفېرېنسىيەنىڭ ھەم تەشكىلاتچىلىرى ھەم قىممەتلىك تەتقىقاتلارنىڭ مۇئەللىپلىرىدۇر. ئۇندىن تاشقىرى ئەنجۇمانغا ئامېرىكىدىن ئالىمە ل. سېر تاۋتاس كەلدى. مەزكۇر خانىم قازاق، ئوزبەك تىللىرىنى ياخشى بىلىدۇ، ئىلگىرىمۇ مەملىكىتىمىزدىكى يىغىنلارغا تەشرىپ ئەتكەن. غەربىي گېرمانىيە بىلەن ياپونىيەدىنمۇ تارىخچىلار بىلەن ئەدەبىياتچىلارنىڭ بىر تۈركۈمى كەلدى. شۇنداقلا خوشنا خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىدىن بىر توپ «ئالتاي» تىلى مۇتەخەسسىسلىرى بىلەن تۈركىيشۇناسلار قاتناشتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا رۇس ۋە ئىنگلىز تىللىرىدا ئەركىن سوزلىشەلەيدىغان چىن ۋەي، ئۇيغۇر تىلىنى يېتۈك بىلىدىغان گەن شى مىنلار بار.

بىر ھەپتە داۋام قىلغان تاشكەنت كونفېرېنسىيەسىدە ئالىملار 8 گۇرۇپپىغا بولۇنۇپ ئىش ئېلىپ باردى. ئالتىسى ئالتاي تىللىرى بويىچە، ئىككىسى تۈركىيشۇناسلىق بويىچە دوكلادلار تىڭشىدى. 300 دىن ئارتۇق دوكلاد بىلەن مۇنازىرىدە سوزگە چىقشلار بولدى. تاشكەنت كونفېرېنسىيەسىگە ئەڭ ئاكتىۋ ئىشتىراك قىلغۇچىلارنىڭ تۈركىيە . ئالىملىرى ئېكەنلىگىنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىش كېرەك.

ئورغۇنلىغان تۈركولوگىيەلىك كېڭەشلەرنىڭ قاتناشچىسى ت. تېكىن بىلەن ز. قورقماس رەھبەرلىكىدىكى تۈركىيە ئالىملىرى ئىنتايىن قىزىقارلىق تەتقىقاتلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

باشقا جۇمھۇرىيەتلەر قاتارىدا قازاقستاندىنمۇ بىر قىسىم ئالىملار قاتناشتى. قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسىنى تەشكىل قىلىشقا قاتناشقان، 1946- يىلدىن ئاكادېمىك، قازاقستان س س ر پەنگە خىزمەت كورسەتكەن ئەرباپ، جۇمھۇرىيەت پەنلەر ئاكادېمىيەسى رىياستىنىڭ ئەزاسى، بەلگۈلۈك تىلشۇناس ئىسمەت كېڭېسباي ئوغلى، قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى يېنىدىكى تىلشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ دىرېكتورى، ئاكادېمىك ئابدۇۋەلى قايداروۋ، ياش تارىخچىلار ك. بايباقوۋ، ب. كومېكوۋلار، تىلشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ چوڭ ئىلمىي خادىمى، ئەرەب تىلى مۇتەخەسسىسى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى سەۋلى ئىسمېت قىزى كېڭېسبايېۋالارمۇ قاتناشتى. ئاكادېمىك كېڭېسبايېۋ بىلەن قايداروۋلار دوكلاد بىلەن سوزگە چىقتى.

كونفېرېنسىيە ئالتاي تۈركۈمى تىللىرىنىڭ مۇناسىۋىتى ئۈزۈن ۋاقىت تەتقىق قىلىشنى، تارىخنى چوڭقۇر ئۆگىنىشنى تەلەپ قىلىدۇ، دەپ خۇلاسە چىقاردى.

كونفېرېنسىيە ماتېرىياللىرى كىتاب بولۇپ بېسىلغۇسى.

توختار ئارىن ئوغلى،

فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى.

كىتاپ مۇزېيى

1978- يىل 20- ئوكتەبىر كۈنى ئالمۇتا شەھىرىدە جۇمھۇرىيىتىمىزدىكى تۇنجا كىتاب مۇزېيى ئېچىلغان ئىدى. ھازىر بولسا ئۇ كىشىلەرنىڭ كوپلەپ كېلىپ، قىزىقىپ كورىدىغان ھەم مەدەنىي، ھەم ئىلمىي ئورۇنلىرىنىڭ بىرىگە ئايلاندى.

مۇزېيى پەقەت كورگەزمە قىلىش خۇسۇسىيىتى بىلەنلا ئەمەس، بەلكى ئىلمىي تەتقىقات ۋە ئىلمىي ئاقارتىش مەھكىمىسى سۈپىتىدىمۇ قازاق خەلقىنىڭ كىتاب نەشىر قىلىش تارىخىدىن ئەھمىيەتلىك مەلۇماتلار بېرىدۇ. 1920- يىلى يورۇققا چىققان ئېلىپبەدىن باشلاپ 12 توملۇق قازاق سوۋېت قامۇسىغا قەدەر بولغان ئارىلىقتا كىتاب نەشىر قىلىش شەجەرىسى ئىنتايىن بايدۇر.

مۇزېينىڭ سولەتلىك ئالتە زالىدا كىتاب نەشىر قىلىش تارىخىنىڭ دۇنياۋى شەجەرىسىدىن تارتىپ، جۇمھۇرىيىتىمىزدە نەشرىيات ئىشىنىڭ قېلىپلىشىشى بىلەن تەرەققىي قىلىشىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان ھەر خىل قىزىقارلىق ماتېرىياللار بار. مەسىلەن، قازاقستان زېمىنىدىن تېپىلغان ئەڭ قېدىمى ھېساپلانغان تۈركى يېزىقى ئويۇلغان تاشلار، ئوتتۇرا ئەسىردە ئۇيغۇر خەلقىدىن چىققان ئۇلۇق فىلولوگ مەخمۇت قەشقەرىينىڭ «دىۋانۇ لۇغەتىت تۈرك» ناملىق ئۈچ توملۇق ئەسىرىنىڭ ستامبۇل شەھىرىدىكى رىفات نەشرىياتىدىن 1913- يىلى چىققان دەسلەپكى نەشرى، خىۋا خانى ئابۇلغازى باھادۇرنىڭ «تۈركىيلەر شەجەرەسى» كىتاۋى، چوقان ۋەلىخانوۋنىڭ 1906- يىلى پېتېربۇرگتا بېسىلىپ چىققان «ئەسەرلىرى»، ئۇلۇق ئاقىن ئابايىنىڭ 1909- يىلى پېتېربۇرگتا كەكتاي باستۇرۇپ چىقارغان شېئىرلار كىتاۋى، ئومبىدا چىققان «دالا ۋىلايىتى»، تاشكەنتتىكى «تۈركىستانىسكىي ۋېدوموستى» گېزىت بەتلىرى، تروئىسك شەھىرىدە چىققان «ئايقاپ» ژۇرنىلىنىڭ بىر سانى بار. كورگەزمە زاللىرىدا رۇس تەتقىقاتچىلىرىنىڭ ئىنتايىن باھالىق ئەمگەكلىرىمۇ بار.

مۇزېيى فوندىدا بۇ كۈنلەردە 35 مىڭدىن ئارتۇق كىتاپ بار.

خەلق ئىچىدە ئاز ئۇچرايدىغان كىتابلارنى ساقلايدىغان، تارىخى گېزىتلەر بىلەن ژۇرناللارنى، رەسىملەرنى يىغىدىغان ئادەملەر بار. ئۇنداقلارنىڭ بىزنىڭ چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلىرىمىز ئارىسىدىمۇ چىقىشى مۇمكىن. مانا شۇ خىل خەلقىمىزنىڭ مەدەنىي بايلىقىنى كورسىتىدىغان باھالىق بۇيۇملار مۇزېيىدىن ئورۇن ئېلىپ، خەلق مۈلكىگە ئايلانسا ئىنتايىن ياخشى بولار ئىدى. بۇ خىل ماتېرىياللار كېلەچەك ئەۋلاتقا قىممەتلىك مىراستۇر. گېزىت ئوقۇغۇچىلىرىدىن ئوتۇنىدىغىنىمىز- كونا تارىخى كىتاپلار، قولىيازمىلار، گېزىت- ژۇرناللار بار بولسا ئالمۇتىغا تۆۋەندىكى ئادرېس بويىچە خەۋەر قىلسا: 480100، ئالمۇتا، كالىنىن كوچىسى 94- ئۆي، جۇمھۇرىيەتلىك كىتاب مۇزېيى.

م. مالباقوۋ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

شائىرە مەرفۇغا

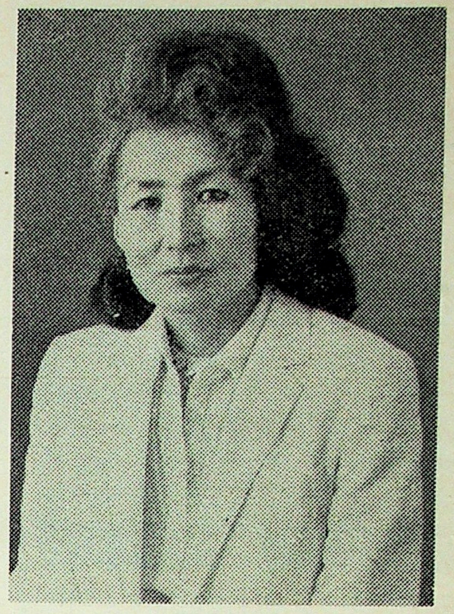

بەلگۈلۈك شائىرە مەرفۇغا ئايتقوجىنا 1936- ژىلى غۇلجا شەھرىدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە گىمنازىيەنى تاماملاپ، مۇئەللىم بولۇپ ئىشلەيدۇ. ئۇ قازاقستان دۆلەت ئۇنىۋېرستېتىنىڭ ژۇرنالىستىكا فاكۇلتېتىنى تامام قىلغاندىن كېيىن، موسكۋادا م. گوركىي نامىدىكى ئالىي ئەدەبىيات كۇرسىنى تاماملىدى.

مەرفۇغانىڭ 1962- ژىلدىن باشلاپ 20 گە يېقىن شېئىرلار توپلىمى نەشىردىن چىقتى. ئۇ داۋاملىق ئىجات بىلەن شۇغۇللانماقتا. ئۇنىڭ «ياشلىق چاغ»، «تاڭ سەھەر»، «كوكلەم يامغۇرى»، «كوك كەپتەر» قاتارلىق كىتاپلىرى شائىرە كامالىتىدىن دېرەك بېرىدۇ.

ئايتقوجىنانىڭ رۇس تىلىدا موسكۋادا نەشىر قىلىنغان «بىر سىقىم توپراق»، «ياز شەبنىمى»، «دالا پەدىسى» قاتارلىق توپلاملىرى مەرفۇغا تالانتىنىڭ چوققىلىرىنى ئەكىس ئەتتۇرىدۇ. ئۇ 1984- ژىلى «ئوگونيوك» ژۇرنىلى مۇكاپاتىغا سازاۋەر بولدى. ئۇنىڭ بىر نەچچە كىتاپلىرى ۋە شېئىرلىرى س س س ر ۋە چەت ئەل خەلىقلىرى تىللىرىغا تەرجىمە قىلىندى. شائىرەنىڭ ئۆزى بولسا، رۇس كلاسسىكلىرىنىڭ، سوۋېت ئەدەبىياتى دۇردانىلىرىنى، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ كلاسسىگى بىلال نازىم ئەسەرلىرىنى قازاقچىغا تەرجىمە قىلدى.

مەرفۇغا ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىش بىلەن بىللە جەمىيەت ئىشلىرىغىمۇ ئارىلىشىدۇ. ئۇ بىر نەچچە قېتىم يەرلىك سوۋېتلەرگە دېپۇتات، س س س ر يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ، چەت ئەللەر بىلەن دوستلۇق ئالاقە قىلىش جەمىيىتى باشقارمىسىنىڭ ئەزاسى.

سوۋېت مەدەنىيىتى بىلەن ئەدەبىياتىنى، سەنئىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا، ئەمگەكچىلەرگە كوممۇنىستىك تەربىيە بېرىشكە ئاكتىۋ قاتناشقانلىغى ئۈچۈن مەرفۇغا ئايتقوجىناغا س س س ر ئالىي سوۋېتى رىياستىنىڭ پەرمانى بويىچە «ھورمەت بەلگۈسى» ئوردېنى بېرىلدى. بىز شائىرەنى 50 ياشلىق تويى بىلەن قىزغىن تەبرىكلەيمىز.

قەلبى سەنئەت سەنئەتكار

بۇ پىشقەدەم سەنئەتكارنىڭ ئۇزۇن ژىللىق ئۇيغۇر سەنئەت غەزنىسىگە قوشقان بىباھا توھپىلىرىنى، كىشىلەر قەلبى تۆرىدىن ئورۇن ئالغان مۇنەۋۋەر سىماسىنى كوز ئالدىڭغا كەلتۇرگەندە، بىر ئالەمچە شاتلىققا تولۇپ، ئۇنىڭ ئومۇر سەھىپىلىرىنى بىر- بىرلەپ ۋاراقلىغىڭ كېلىدۇ. ئۇنىڭ باللىق ۋە ئوسمۇرلۇك چاغلىرى تولىمۇ ئېچىنىشلىق. ئۇ ئاتا- ئانىسىدىن ئىككى ياش چېغىدا ژىتىم قېلىپ، باشقا مېھرىۋان ئانىلارنىڭ غەمخورلىغىدا تەربىيەلەندى.

رازىيە خانىم 1914- ژىلى تومۇر يول خىزمەتچىسى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇ تاشكەنتتىكى خوتۇن- قىزلار بىلىم يۇرتىدا ئوقۇپ، بىلىم ئالدى. 1926- ژىلى رابفاكقا يوتكەلدى. سەنئەت دەرگاھىغا كىچىك قەدەم تاشلىغان بولغۇسى سەنئەتكار مەكتەپ كرۇژوكلىرىغا قاتناشتى. شۇ ژىللىرى ئەنجان تىياتىرىدىكى كومپوزىتور توختاسىن جەلىلوۋ ئۇنىڭ قابىلىيىتىنى كورۇپ، ئوز تىياتىرىنىڭ مۇزىكا بولۇمىگە شاگىرت قىلىپ ئالىدۇ. مانا شۇندىن باشلاپ ئۇنىڭ كوز ئالدىدا سەنئەتنىڭ كەڭ مۇھتى ئېچىلدى.

—«ماڭا داڭلىق ئۇسسۇلچى تامارا خانىمنىڭ سىڭلىسى گوھەرخانىم قىزلار بىلەن ئۇسسۇللارنى تەييارلىغاندا كوكۇل قويۇپ قاراپ تۇراتتى. مېنى تىنىماي ئۇگىتەتتى. كەلگۇسىدە ئۇسسۇل بويىچە شوھرەت قازىنىشىمغا ئىشىنەتتى. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ سەنئەتكە بولغان ھەۋەس، بىلىمىمنى ئاشۇردى...» — دەپ ئەسلەيدۇ دەسلەپكى ئىجادىي پائالىيەتلىرى توغرىسىدا سەنئەتكار.

رازىيەخانىم ئىسمائىلوۋا 1931- ژىلغىچە ئەنجان تىياتىرىدا ئىشلەپ، سەنئەت ئىقتىدارىنى بېيىتىپ باردى. تىياتىر سەھنىسىدە «ئارشىن مال ئالان»، «قانلىق كۆڭلەر»، «پەرھات ۋە شېرىن» دراماللىرىدا ئۇسسۇللارنى ئىجرا قىلدى.

شىنجاڭ قەدىمدىن تارتىپ سەنئەتتە داڭ چىقارغان ناخشا ۋە ئۇسسۇلنىڭ ماكانى. ئۇ يەردە يىلتىز تارتقان ئۇيغۇر مىللىي ئۇسسۇلى ئۇزۇن ژىللىق تارىخقا ئىگە. ئۇيغۇر خەلقى تۇرمۇشىنىڭ مەھسۇلى بولغان بۇ ئۇسسۇللار مەلۇم مۇزىكا مۇھتى ۋە چېۋەر ئوينىغۇچىلار ئىجراسىدا مەيدانغا كەلگەن. ئۇيغۇرلارنىڭ باغ سەيلىلىرى، گۇل سەيلىلىرى، بەيرەم سەيلىلىرى، ئاپپاق غوجا ۋە ھەزرەت سەيلىلىرى، نورۇز، باراۋەت، ئەر- ئايال ئولتۇرۇشلىرى، توي- مەشرەپ، گۇل- چاي ۋە باشقا مەراسىم مەركىلىرىدە ئۇسسۇللار ئوينىلدۇ. مانا بۇلار «ئۇيغۇر خەلىق ئۇسسۇلى»، «رومال ئۇسسۇلى»، «داپ ئۇسسۇلى»، «ناغرا ئۇسسۇلى»، «سەكرەش ئۇسسۇلى»، «چەش ئۇسسۇلى»، «ئەمگەك ئۇسسۇلى»، «چاچ ئۇسسۇلى»، «ئەتلەس ئۇسسۇلى»، «سەيلە ئۇسسۇلى»، «ئاتۇش ئۇسسۇلى» ۋە باشقا ناملار بىلەن ئۇيغۇر سەنئىتىنىڭ بىر پۇتۇن غەزنىسىنى بېيىتىپ تارىختا مەشھۇر بولۇپ كەلمەكتە. رازىيە خانىم مانا شۇ مۇرەككەپ ۋە قىيدىمى سەنئەتكە پۇتكۇل ئومرىنى سەرىپ قىلغان سەنئەتكار. ئۇنىڭ بەدەن قۇرۇلۇشىمۇ خۇددى ئۇسسۇلغا يارالغاندەك.

1934- ژىلى غولجا شەھرىدە «ئىلى ۋىلايەتلىك مەدەنىي- ئاقارتىش ئويۇشما سانائىي- نەپىسە ئومىگى» قۇرۇلدى. ئۇنى باشقۇرۇش ۋە تەشكىل قىلىش ئىشلىرىدا تېيىپ ھاجى سابىتوۋ، قاسىمجان قەمبەرىي، زىيا سەمەدىي، جالالدىن يەھيارىيلار بولدى. شۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە سانائىي- نەپىسە ئومىگى ئەتراپىغا رازىيە خانىم، پەرىدە خانىم باشلىق بىر توپ ئايالار تەكلىپ قىلىندى. بۇ ۋاقىتتىكى تىياتىر ئىشلىرىدا ماددىي قىيىنچىلىقلار بىلەن سەنئەت كادرلىرى يېتىشمەتتى. خۇسۇسەن ئايالارغا بولغان ئېھتىياج كۇچلۇك ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئايالارغا نىسبەتەن كونا فېئوداللىق ۋە خۇراپات ئىدىيەلىرى بىلەن قاراش ئۇلارنىڭ ئەركىن ۋە ئوز ئىختىيارلىرى بىلەن ئىشلىشىگە توسالغۇلۇق قىلاتتى. مانا شۇنداق قىيىن شارائىتتا رازىيە خانىم ھەم ئوزى ئىشلەپ يەنە بىر تەرەپتىن ئايالار ئارىسىدا تەلىم- تەربىيە ۋە تەشۋىق ئىشلىرىنى ئېلىپ بېرىشقا ئالاھىدە كۇچ چىقاردى. ئايالارنى يېڭىلىق ۋە تىياتىر ئەتراپىغا جەلىپ قىلىش ئۇنىڭ ئاساسىي خىزمەتلىرىگە ئايلىنىپ قالدى. رازىيە خانىم بۇ ۋاقىتلارغا كېلىپ ئوزى كىچىك- كىچىك سەھنە ئەسەرلىرىدە رول ئىجرا قىلسا يەنە بىر تەرەپتىن ياش ئارتىستلارغا ئۇيغۇر ئۇسسۇللىرىنى ئوگىتەتتى. ئۇ «قانلىق داغ»، «سىرى ئېچىلدى»، «كويۇمچان ئانا»، «غېرىپ سەنەم»، «پەرھات شېرىن» ۋە باشقا دراماللاردا باش روللارنى ئوينىغان بولسا، بىر تەرەپتىن شۇ دراماللار ئۇچۇن ئۇسسۇللارنى تۇزدى. ئوزىنىڭ بالېتمېيستىرلىق ئىزدىنىشى ئارقىسىدا «خوشاللىق»، «مەدھىيە ئۇسسۇلى»، «تەبرىك ئۇسسۇلى» ۋە «غېرىپ- سەنەم» دراماسىدىكى كېنىزەكلەر ئۇسسۇلىنى تەييارلاشتا كورسەتكەن جاپالىق خىزمەتلىرىنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىش كېرەك.

ر. ئىسمايىلوۋانىڭ سويۇملۇك ئۇسسۇللىرىدىن بىرى «ئىلى سەنىمى». ئۇيغۇر كلاسسىك ئۇسسۇللىرىنىڭ ئاساسىنى تەشكىل قىلغان «قەشقەر سەنىمى»، «دولان سەنىمى»، «كوچار سەنىمى»، «ئاقسۇ سەنىمى»، «قۇمۇل سەنىمى» ۋە باشقىلار رازىيە خانىم ئوخشاش سەھنە ماھىرلىرىنىڭ ئىجراسىدىلا ئوز ۋايىغا يېتىپ، خەلىق ئالقىشىغا ئىگە بولالايدۇ. رازىيە خانىم مانا شۇ «ئىلى سەنىمىنى» ئۇيغۇر سەھنىسىدە 20 ژىلدىن ئارتۇق ئىجرا قىلىپ، بۇگۇنكى ئەۋلاتقا ئېلىپ كەلدى.

ئۇيغۇرلارنىڭ كلاسسىك ئۇسسۇلى بولغان «ئىلى سەنىمى» ئۇيغۇرلارنىڭ دېھقانچىلىق ئىشلەپ چىقىرىشىنىڭ پۇتكۇل مەزمۇنىنى ئىپادىلەپ بېرىدۇ.

ئۇيغۇر مىللىي ئۇسسۇللىرىدا «ئىلى سەنىمگە» ھازىرقى دەۋرگىچە ۋارىسلىق قىلىپ، بىزنىڭ ئەۋلادىمىزغىچە ساقلاپ كەلگەن سەنئەتكارلار رازىيە خانىم، ئاۋاكرى ئىلىيېۋ، ھەسەنجان يۇسۇپوۋ، مەنسۇرجان ئاقساقال مەسىمووۋلار ئىدى. ئۇلارنىڭ ئىزىنى بېسىپ جامالدىن ئىسلاموۋ، ئەخمەتجان نىيازى ۋە رەخمەت يۇسۇپوۋلارنى تىلغا ئېلىش كېرەك.

—بىزنىڭ تىياتىر سەنئىتىمىزنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا،— دەيدۇ رازىيە خانىم،— سوۋېت ئىتتىپاقى خەلىقلىرىنىڭ خۇسۇسەن قېرىنداش ئوزبەكستان، قازاقستان ۋە قىرغىزستان جۇمھۇرىيەتلىرى سەنئىتىنىڭ تەسىرى زور بولدى.

ئۇيغۇر تىياتىر سەنئىتىنىڭ گۇللىنىشىگە مۇناسىپ ھەسسە قوشقان سەنئىتىمىزنىڭ دەسلەپكى قارلىغاچلىرىدىن بولغان رازىيە خانىم ئىسمائىلوۋا بەش پەرزەنتىنى تەربىيەلەپ جەمىيەت خىزمىتىگە قوشتى. ئۇ بۇگۇن 16 نەۋرە، 2 چەۋرىگە ئىگە. كۇنىدىلىك ھاياتىدا سوتسىيالىستىك جەمىيەتنىڭ ھەممە ئەۋزەللىكلىرىدىن بەھرىمەن بولماقتا.

ت. قاھارىي.

«جالىن» كىتاپلىرى خەلىق ئارا كور گەزمىدە

بۇ ژىل 21- نويابىردىن 17- دېكابىرگىچە گېرمانىيە فېدېراتىۋ جۇمھۇرىيىتىنىڭ ميۇنخىن شەھرىدە 37- خەلىق ئارا كىتاپ كورگەزمىسى ئوتكۇزىلىدۇ. ئۇنىڭغا دۇنيادىكى بالىلار ئەدەبىياتىنى چىقىرىدىغان نەشرىياتلار ئىشتىراك قىلىدۇ. جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ «جالىن» نەشرىياتى مەزكۇر خەلىق ئارا كورگەزمىگە 6 كىتاپ ئەۋەتتى. جامبۇلنىڭ «لېنىنگرادلىق باللىرىم»، فولكلورلۇق ئەسەرلەردىن «ئېرتارغىن»، «ئۇر، توقماق»، «قىزجىبېك»، «بوزتوگە»، «ئولگەن قازان» كىتاپلىرىنى باۋار دولەت كىتاپخانىسىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى بىلەن ميۇنخىنگە كەلگەن چەت ئەللىك تۇرىستلار، كورگەزمىگە قاتناشقان نەشرىياتچىلار بىلەن، نەشرىيات مۇتەخەسسىسلىرى، شەھەر ئوقۇغۇچىلىرى بىلەن ستۇدېنتلىرى كورىدۇ. كورگەزمىگە كەلگەنلەر كىتاپ ھەققىدە تولۇق مەلۇمات ئېلىش ئۇچۇن كىتاپنىڭ مۇئەللىپى بىلەن رەسساملىرى ھەققىدە ئېنىقلىما بېرىلگەن. قازاقستان لېنىن كومسومول مۇكاپاتىنىڭ لائۇرىياتى، 19- قېتىملىق پۇتكۇل ئىتتىپاق كىنو فېستىۋالىنىڭ باش مۇكاپاتىنى ئالغان جېكېن دەنېنوۋنىڭ، 6- پۇتكۇل ئىتتىپاق كىنو فېستىۋالىدا مۇكاپاتقا سازاۋەر غانىي قىستاۋوۋنىڭ، سى. فېدروۋ نامىدىكى كونكۇرسىنىڭ دىپلومىنى ئالغان، جۇمھۇرىيەتلىك ۋە پۇتكۇل ئىتتىپاق خەلىق ئارا «كىتاپ سەنئىتى» كونكۇرسلىرىنىڭ بىر نەچچە قېتىملىق لائۇرىياتى بولغان مىندىباي ئەلىنىڭ ۋە بالىلار كىتاپلىرىغا رەسىم سىزىشتا ئوز ئالاھىدىلىگىگە ئىگە رەسسام قۇسبېك ئېگىزباييۋ بىلەن ئادىل راخمانوۋنىڭ ئىشلىرى تاماشىبىنلارنى جەلىپ قىلىدۇ.

سۇلتانغالىي قاراتايېۋ.
ئالمۇتا شەھرى.

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە قىلىدىغان قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتى باشقارمىسى بىلەن «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتى تەھرىراتى، گېزىت مۇئەللىپلىرىنىڭ بىرى

بالقاش بافىننىڭ

مەزگىلسىز ۋاپات بولغانلىغىنى خەۋەر قىلىپ، مەرھۇمنىڭ ئائىلە تاۋاباتلىرىغا، ئۇرۇق- تۇققان، يولداشلىرىغا تەزىيە بىلدۇرىدۇ.

تەھرىر ھەيئىتى

بىزنىڭ ئادرېس: 480100. س س س ر، ئالمۇتا شەھرى، پرولېتار كوچىسى 80. تېلېفونلار: 55- 19- 61، 53- 18- 61، 13- 02- 61. ئىندېكس 72877
Бизниң адрес: 480100. СССР, Алма-Ата, ул. Пролетарская 80, Казахское общество «Отан» (Редакция газеты «Биздин Ватан»). Индекс 72877.